

Svenska språkets historia 14

abstrakt:

- plenarföredrag
- sektionsföredrag
- posterpresentationer

PLENARFÖREDRAG

Lars-Erik Edlund, Umeå universitet

Birkasvenskan/Hedebynordiskan – kring en språkhistorisk konstruktion

I en klassisk studie 1936 diskuterar Bengt Hesselman den s.k. *birkasvenskan*. I fokus står den sekundära diftongeringen av germanskt långt e^2 i ord som *här* till *ia/iä* (o. likn.). Utbredningen av detta drag är i nutida dialekter visserligen inte sammanhängande, men utifrån belegg i äldre skriftkällor argumenterar Hesselman för att diftongeringen tillhört hela Östersjöområdet och att den kan sättas i samband med utvecklingar på kontinentalt område. Från Hedebý – med dess centrala läge där Östersjöområdets och Nordsjöområdets handlande nordbor möttes och mötte folk från kontinenten – spreds inflytandet.

Gun Widmark har i flera arbeten (1994, 2001, 2010) vitaliserat hypotesen om birkasvenskan, som hon förresten föredrar att benämna *hedebynordiskan*. Ytterligare material som stöder men också problematiserar hypotesen dras fram, bl.a. att den nämnda diftongeringen inte bara finns i östra Sverige utan även i Västsverige och Norge. Dessutom kan också andra språkdrag fogas in i det hedebynordiska sammanhanget. Den vikingatida hedebynordiskan anammades, menar Widmark, inte av hela befolkningen utan bara av vissa, framför allt den stormansklass som stod bakom vikingafärderna. Om hedebynordiskan börjar som prestigepsåk lever den inte kvar som ett sådant – det rör sig i stället om vikande språkdrag. Bäst bevarade är de hedebynordiska dragen i gotländska och dalmål, där de fått en identifierande funktion.

Att vikingatidens dialekter på uppsvenskt område på detta sätt präglats av kontinentens språk återstår dock väsentligen att bevisa. Eftersom det rör sig om novationer kan man i princip tänka sig att påverkan gått i olika riktningar, och man kan inte heller utesluta möjligheten av att identiska ljudutvecklingar uppstått oberoende av varandra. Ljudutvecklingarna kan också i flera fall förklaras som språkinterna. Reservationer som dessa har framförts av olika forskare.

Föredraget behandlar den diskussion som förts om birkasvenskan/hedebynordiskan och berör därvid den språkliga argumentationen beträffande denna konstruktion samt styrkor och svagheter som ligger i denna typ av syntetiserande språkhistoria.

Anna Hannesdóttir, Göteborgs universitet

Språk i kontakt och konkurrens

Den tvåspråkiga lexikografins relevans för svensk språkhistoria

Svenskans debut som föremål för språklig analys äger rum redan på 1400-talet. Perspektivet är lexikaliskt och kontrastivt: latinska ord förses med en svensk ekvivalent. Under de följande århundradena utvecklas den lexikaliska beskrivningen av svenskan i en lång rad tvåspråkiga ordböcker. Det kontrastiva svensk/latinska perspektivet är länge allenarådande. Men med tiden kontrasteras svenskan också mot andra språk än latinet. Bland dessa är engelska, finska, franska och tyska de viktigaste.

Den lexikaliska analysen av svenskan förfinas också från att bara gälla de rent innehållsliga egenskaperna till att även omfatta ordens grammatiska, syntaktiska och pragmatiska drag. Och från

att ha haft latinet inte bara som det ena av de beskrivna språken utan också som utgångspunkt för beskrivningen av svenskan riktas den tvåspråkiga lexikografins fokus allt mer mot de svenska ordens faktiska egenskaper.

Efter närmare fyra sekler av tvåspråkig lexikografi har disciplinen nått dithän att ett representativt svenskt ordförråd har etablerats och de enskilda ordens grammatiska, syntaktiska och pragmatiska egenskaper redovisas på ett adekvat sätt. Det som fortfarande saknas i den lexikaliska beskrivningen är att de svenska ordens betydelse beskrivs på svenska. År 1855 förelåg A. F. Dalins enspråkiga *Ordbok öfver svenska språket* komplett. Dalins insats beskrivs ofta som ett pionjärbete när det gäller utforskningen av det svenska ordförrådet men egentligen utgör hans ordbok kulmen på den långa, mest tvåspråkiga, lexikografiska verksamheten.

I mitt föredrag kommer den tvåspråkiga lexikografins relevans för dagens språkhistoria att illustreras ur flera perspektiv. Förutom det rent lexikala kommer jag även att anlägga ett språksociologiskt perspektiv på de gamla ordböckerna. Det gäller dels deras bidrag till den standardiseringsprocess som svenskan genomgick under 1700-talet, dels ordböckerna som ett utslag av och symptom på språkkontakt av olika slag.

Nils Erik Villstrand, Åbo Akademi

Språkmöten i en förmodern kontext

I vår egen tid är vi i hög grad det språk vi talar, den koppling människor gör mellan språk och identitet är stark. Men har det alltid varit så? Kan det se ut på ett annat sätt i en annan tid? Utgående från framförallt förhållandena i Finland som en del av det svenska riket och med utblickar till resten av Norden diskuterar jag i mitt föredrag språk som kommunikation och språk som identitet i ett förmodernt samhälle. Jag kommer att ha mycket mer att säga om det förra än det senare.

Språk som kommunikation är intressant att utforska och diskutera historievetenskapligt i horisontell kommunikation – den mellan människor inom samma sociala skikt. De tidigmoderna städerna – också de som var små – utgjorde arenor för många olika språkmöten. Viborg har getts en exklusiv nimbus av en mångspråkig stad, det var den förvisso, men den var på inget sätt unik. Det brukar hävdas att det fanns en språkgräns mellan finsk- respektive svenskspråkiga byar och socknar. Jag kommer att ifrågasätta språkgränsbegreppets användbarhet och vill försöka övertyga konferensdeltagarna om det mer rimliga att tala om kontaktzoner mellan två språk.

Att majoriteten av befolkningen talade ett språk medan överheten i sin kommunikation med undersåtarna använde ett annat präglade förhållandena i det förmoderna Finland. Det här var inget unikt drag men därmed är problematiken på inget sätt mindre intressant. Snarare tvärtom – Hur fungerade kommunikationen mellan överhet och undersåtar i bägge riktningarna i ett sådant samhälle? Och vilken roll spelade det faktum att det skriftliga ordet bredde ut sig i detta vertikala umgänge? Stod en finskspråkig bonde i svagare gentemot sin överhet än en svenskspråkig? Det jag ämnar ta upp kan lämpligen presenteras som en berättelse om allt stridare strömmar av kungörelser i den ena riktningen och suppliker i den motsatta.

SEKTIONSFÖREDARG

Peter Andersson & Kristian Blensenius, Göteborgs universitet

Historien om pseudosamordning

”Talspråket samordnar gärna två predikatsverb, där det mera logiska skriftspråket underordnar eller undertrycker ettdera”. Så beskriver Erik Wellander konstruktioner som han ligger och läser på examen (Riktig svenska 1939:41). Samordningar av den typen har sedermera kommit att benämnas pseudosamordning av verb i litteraturen (se SAG 4:902–909). POSITIONSVERBEN (sitta, stå och ligga) samt verb som anger FÖRFLYTTNING TILL VISS PLATS (komma, gå, åka m.fl.) används som de mest typiska förstaverben i sådana samordningar t.ex. Mona satt och sydde och Johan åker och tvättar bilen. De flesta forskare är överens om att det finns en uppsättning kriterier som kan tillämpas för att avgöra om något är en pseudosamordning eller inte (SAG 1999, Kvist-Darnell 2008, Josefson 1991). Vid närmare studier kan noteras att kriterierna inte alltid låter sig appliceras. Blensenius (2015) ger t.ex. i sin avhandling det autentiska exemplet Sitter och blev sugen att beställa lite löshår vilket bryter mot kriteriet identiskt tempus (jfr *han ligger och läste på examen). Debatt råder även om hur pseudosamordning förhåller sig till vanlig [äkta] samordning och vilken betydelse olika verb ger uttryck för. Vad är egentligen pseudo med konstruktionen? Vilken funktion fyller den (om man nu kan tala om en funktion)? En diakron korpusstudie bör kunna ge oss nya ledtrådar till svaren på dessa frågor. Samtidigt är det svårt att identifiera konstruktionen i historiskt material. I de få diakrona studier som gjorts (Hilpert & Koops 2009, Hesse 2009) försöker man avgöra status på basis av hur bestämningar (och typ av desamma) är placerade inom eller utanför konstruktionen, något som antas avgöra betydelsereaktionen mellan de båda samordningsleden. Vi menar att detta är problematiskt. Utifrån autentiska exempel diskuterar vi komplexiteten i att identifiera pseudosamordning i äldre svenska samtidigt som vi stakar ut en väg framåt i syfte att närma oss svar på frågorna ovan.

Blensenius, Kristian. 2015. *Progressive constructions in Swedish*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. (Inkluderar ingående studier av pseudosamordningar med framför allt sitta, stå och ligga från ett aspektuellt och kognitivt perspektiv.)

Hesse, Andrea. 2009. *Zur Grammatikalisierung der Pseudokoordination im Norwegischen und in den anderen skandinavischen Sprachen*. Tübingen & Basel: A. Francke Verlag.

Hilpert, Martin & Christian Koops. 2009. A quantitative approach to the development of complex predicates: the case of Swedish pseudo-coordination with sitta ‘sit’. In Givon, Talmy & Masayoshi Shibatani (eds.), *Syntactic Complexity: Diachrony, Acquisition, Neuro-cognition, Evolution*, 145–162. Amsterdam: John Benjamins.

Josefsson, Gunlög. 1991. *Pseudocoordination – a VP + VP coordination*. Working Papers in Scandinavian Syntax 47. Lund: University of Lund.

Kvist Darnell, Ulrika. 2008. *Pseudosamordningar i svenska. Särskilt sådana med verben sitta, ligga och stå*. Stockholm: Stockholms universitet, Inst. för lingvistik.

SAG 1–4 = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik. Del 1–4*. Stockholm: Norstedts Ordbok.

Siv Björklund, Vasa universitet

Svenskt språkbud i Finland under trettio år. Språkbudskontext som spegel för finländsk samhällsdiskurs kring svenskan

Språks olika status anses vara en viktig utgångspunkt för framgång i olika språkbudsprogram (se t.ex. Lambert & Tucker 1972; Swain & Johnson 1997). Denna språksociologiska syn har klart fungerat som utgångspunkt för de flesta språkbudsprogram som uppstått i kölvattnet av de kanadensiska programmen. Samtidigt har kriteriet väckt debatt bland allmänheten. Så också i Finland där undersökningar av den allmänna debatten kring språkbud i svenska vid dess införande i Finland (1987-) visar att man i en del insändare klart tar ställning för eller mot språkbud (Pensas 1992). Jag är i min presentation intresserad av att följa hur den finländska allmänheten förhåller sig till språkbud i svenska och diskuterar den samhälleliga diskursen kring språkbud genom att analysera tidningstexter som berör språkbud. Materialet bygger på artiklar som innehåller sökordet 'kielikylpy' i den största finländska dagstidningen (Helsingin Sanomat[HS]) och 'språkbud' i den största finlandssvenska dagstidningen (Hufvudstadsbladet [Hbl]) under tre olika tidsperioder; 1990-1993, 2000-2003 samt 2010-2013. Sammanlagt har sökningen gett 71 artiklar i HS och 70 artiklar i Hbl. En tidigare analys, baserad på samma material, visar att termen språkbud används i båda tidningarna utanför skolkontext vilket är ett större användningsområde än den ursprungliga definitionen innefattar (Björklund 2015). I denna presentation är forskningsfrågorna mer språkideologiskt inriktade: 1. Används begreppet språkbud på samma sätt i finsk och svensk tidningspress i Finland? Vilken uppfattning om språkbud förmedlas i finsk och svensk tidningspress? Finns det språkliga gränser? Förändras uppfattningen med tiden? 2. Hur an knyter texterna till språkliga förhållanden, språkliga ideologier och språklig status? Jag förväntar mig att den språksociologiska förankringen om ett majoritets- och minoritetsspråk i språkbud framträder mer via dessa forskningsfrågor och att analysen kan påvisa hur samhällsdiskursen formar beteendet och tolkningar hos talare med språk av olika status och där två språk samverkar i samhället.

Litteratur:

Björklund, Siv (2015). Språkbud i finländska tidningstexter. Analys av uppfattningen om språkbud under tre decennier. I: Caroline Sandström, Ilse Cantell, Eija-Riitta Grönros, Pirkko Nuolijärvi, Eivor Sommardahl (red.), Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik i Norden. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 39. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken, 359-372.

Lambert, Wallace & Richard Tucker (1972). Bilingual education of children: the St. Lambert experiment. Rowley, Mass.: Newbury House.

Pensas, Hanna (1992). Pressreaktioner på språkbudsskolan i Vasa. Opublicerad pro gradu avhandling. Vasa universitet.

Swain, Merrill & Keith Johnson (1997), Immersion education. A category within bilingual education. I: Keith Johnson & Merrill Swain (eds), Immersion education: International Perspectives, 1-16. Cambridge: Cambridge University Press

Oliver Blomqvist, Uppsala universitet

Tidiga finlandismer? Prepositionsbruk i Finlands medeltidsurkunder

I denna studie presenteras några resultat ur arbete med medeltidsdiplom utfärdade i Finland. Resultaten tyder på att svenskan i Finland redan under medeltiden skiljde sig från den i västra rikshalvan på ett sätt som kan skönjas i prepositionsbruket i så kallade namnfraser. En namnfras kan definieras som en nominalfras med ett personnamn och ytterligare attribut såsom titlar, patronymer, yrkesbeteckningar, binamn och orsattribut. Dessa orsattribut realiserar ofta som prepositionsfraser, i regel med prepositionen i: Staffan i Nyaby (SDHK 16092). Jag har excerperat

dryga 300 finländska namnfraser med orsattribut uttryckt som prepositionsfras från tidsperioden 1353–1519, samt ett jämförelsematerial på närmare 400 namnfraser från västra rikshalvan under perioderna 1352–1379 samt 1401–1420. Det finländska materialet kännetecknas av en markant överanvändning av prepositionen af. Därutöver kan man i det västliga materialet urskilja en stilistisk och semantisk valör hos prepositionen af, vilket tycks saknas i det finländska materialet. Begreppet finlandism syftar till säregenheter i den finländska svenskan gentemot den som talas i Sverige. Det handlar såväl om lexikala enheter som syntaktiska konstruktioner. Finlandismer kan därutöver vara statistiska, m.a.o. överanvändning av språkliga mönster jämfört med sverigesvenskan. Silén (2009) har t.ex. uppmärksammat kvantitativa skillnader i hur argumentstrukturen för verbet ge realiseras i fisv. och svsv. där finlandssvenskar använder sig flitigare av objekt med adverbial-konstruktionen än av indirekta objekt, samt använder prepositionen åt i högre grad och i andra kontexter än de sverigesvenska talarna. Frekvens- och bruksskillnaderna hos prepositionen af i medeltidsmaterialet påminner om finlandismer i vår tid. Jag söker att styrka hypotesen att skillnaden i prepositionsbruket delvis beror på att de medeltida skrivarna i Finland påverkades av hur finskans casus elativus och ablativus användes av den finskspråkiga befolkningen för att uttrycka härkomst. Detta skulle i så fall innebära att de medeltida finländska skrivarna behärskade finska och att finskan utövade påverkan på deras svenska grammatiska strukturer

Referenser:

SHDK= Svenska diplomatiets huvudkartotek, <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>.

Silén, Beatrice (2009): "Konstruktionsmönster vid bitransitiva verb i finlandssvenska och sverigesvenska samtal", i: Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin (red.) Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland

Maria Bylin, Stockholms universitet

Framtiden förr i tiden

Svenskan har genom historisk tid, från fornsvenska och fram till idag, alltid kunnat markera futurum med hjälp av presens eller hjälpverbet ska. Därutöver har ytterligare ett antal hjälpverb använts med futural betydelse under äldre nysvensk och nysvensk tid, som vilja, lär och kommer (Biörkstam 1919, Falk 2002, Teleman 2007). (1) Befrycthe wj oss ath thet ecke will gripa nogen godh endha (1526 Konung Gustaf den förstes registratur 3: 176) (2) Så hielper .. (Gud) idher ingalundh, / Wthan lærer idher förderfua i grund. (ca 1580, ur SAOB Holof 19) (3) lag kommer till att medh mine Rote bröder ähn vidare præstera dhen siunde soldaten på en så kort tidh. (1705, ur SAOB Växjö domkapitels akter) Föredraget beskriver hur användningen av svenskans futurala hjälpverb förändrats mellan 1500-tal och 1800-tal. Analysmodellen hämtas från Christensen 1997, och fokus ligger på verbens relationer till sina subjekt, på så sätt att jag undersöker vilka av verben som kan användas för att uttrycka subjektets intentioner, och vilka som kan användas utan intentionsbetydelse, för att ge uttryck åt skribentens förutsägelser om framtiden.

Referenser

Biörkstam, Harald 1919. De modala hjälpverben i svenskan I. Tör, lär, mon, må, måtte och vill. Lund: Håkan Olssons boktryckeri.

Christensen, Lisa 1997. Framtidsuttrycken i svenskans temporal system. Lund: Lund University Press.

Falk, Cecilia 2002. Hjälpverbet komma. I: G. Harling-Kranck & H. Lehti-Eklund(red.) Studier i svensk språkhistoria 6: förhandlingar vid sjätte Sammankomsten för Svenska Språkets Historia; Helsingfors 11–12 maj 2000. (Folkmålsstudier. 41.) Helsingfors. S. 89–98.

Teleman, Ulf 2007. Det svenska hjälpverbet lär: ursprung och utveckling. Språk och stil. 17. N.F. S. 30–48.

Grammatikalisering, diakron konstruktionsgrammatik och ha-utelämning

Under slutet av 1600-talet blir det vanligt att utelämna finit ha i bisatser i svenska (Johannisson 1945, Platzack 1983, Julien 2002, Sangfelt 2014). I det här föredraget diskuterar vi olika möjligheter att förklara denna språkförändring, med fokus på grammatikalisering och diakron konstruktionsgrammatik (DCxG). I den språkhistoriska forskningen har grammatikalisering varit ett centralt koncept sedan Meillet (1912). Under senare tid har DCxG kommit att erbjuda ett annat teoretiskt perspektiv – men det är långt ifrån klart hur dessa två synsätt förhåller sig till varandra (se t.ex. Gisborne 2011, Traugott & Trousdale 2013). Medan vissa forskare anser att termen grammatikalisering betecknar en förändring som inte behöver tillskrivas någon särskild status inom DCxG (Trousdale 2015, Barðdal 2015), försöker Hilpert (2015) inkorporera grammatikalisering i en DCxG-modell – hans tanke är att grammatikalisering är en typ av språkförändring som leder till att vissa konstruktioner (som i abstraktionsgrad ligger ovanför den som förändras) förstärks, det vill säga att de blir mer centrala för talarna, som en konsekvens av ökad frekvens i kombination med minskad typvariation. Flera forskare har haft en renodlat syntaktisk utgångspunkt i analyserna av ha-bortfall, men vi hävdar att synsätt som på ett formellt sätt också inkluderar icke-syntaktiska faktorer kan ge ett bättre förklaringsvärde. I föredraget lyfter vi fram hur 1600-talets framväxt av ha-bortfall kan förklaras från ett mer funktionellt perspektiv som utvecklingen av en ny satstypsmarkör (Breitbarth 2005) som kompletterar och så småningom ersätter vissa fornsvenska bisatsmarkörer. Vi visar också att både grammatikalisering och DCxG kan vara bra verktyg i detta fall (Bäckström 2015), men valet av analysmodell innebär med nödvändighet att olika delar av förändringsprocessen hamnar i fokus.

Referenser

- Breitbarth, Anne 2005. Auxiliary drop as subordination marking. *Linguists in the Netherlands* 22.:37–47.
- Gisborne, Nikolas 2011. Constructions, Word Grammar, and grammaticalization. *Cognitive Linguistics* 22: 155-182.
- Hilpert, Martin (2015). From hand-carved to computer-based: Noun-participle compounding and the upward strengthening hypothesis. *Cognitive Linguistics* 26(1): 113–147.
- Johannisson, Ture 1945. Hava och vara som tempusbildande hjälpverb i de nordiska språken. Lund: Gleerups.
- Julien, Marit 2002. Optional ha in Swedish and Norwegian. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 5:67–95.
- Meillet, Antoine 1912. L'évolution des formes grammaticales. *Scientia: rivista internazionale di sintesi scientifica* 12:384-400.
- Platzack, Christer 1983. Three syntactic changes in the grammar of written Swedish around 1700. In: *Struktur och variation. Festskrift till Bengt Loman* 7. 8. 1983. Åbo: Åbo Akademi. Pp. 43–63.
- Sangfelt, Adrian 2014. Om uppkomst och spridning av ha-bortfall i äldre svenska. Magisteruppsats i svenska. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Traugott, Elizabeth C. & Graeme Trousdale 2013. *Constructionalization and Constructional Changes*. Oxford: Oxford University Press.
- 3 föredrag vid Grammaticalization meets Construction Grammar, Göteborg 2015:
Barðdal, Jóhanna: How do Grammaticalization and Diachronic Construction Grammar overlap?
Bäckström, Linnéa: Temporal auxiliary omission in Swedish – A diachronic perspective.
Trousdale, Graeme: Three areas where grammaticalization and construction grammar don't meet
-

Från mycken möda till mycket möda

Mitt föredrag behandlar numerus och dividualitet/räknebarhet i svenskans historia. Jag börjar med att presentera situationen i nysvenska där vissa (normalt) individuativa substantiv tycks vara lexikalt bestämda för att ta singular då de används i kollektiv dividual betydelse, medan de flesta substantiv använder plural. Dividuala substantiv har normalt singular, men plural förekommer. Fördelningen illustreras i (1)-(4). (1) mycket smör / mjölk (dividual sing) (2) mycket pengar / kläder (dividual plur) (3) mycket potatis / korv (individuativ sing) (4) mycket rödbetor / madrasser (individuativ plur) De individuativa har båda möjligheterna. Som språkbrukare har vi ganska klara intuitioner om vilken form vi föredrar. Det (lexikala) val som görs för enskilda substantiv kallar jag för numeruspreferensen. Denna kommer normalt till synes vid kvantifierade nominal, men är också synlig i många andra konstruktioner som kan ha nakna substantiv (t.ex. vid objekt, egentligt subjekt, isolerad nominalfras). En central konstruktion är alltså kvantifiering. Här har skett flera tydliga förändringar i svenskans historia. Användningen av många/få har förändrats så att singularformer idag inte är i bruk. Vad gäller mycken/liten har en inkongruent neutrumform tagit över efter de kongruenta formerna. Uttryck som mycken möda har i modern svenska ersatts av mycket möda. I mitt föredrag ställer jag framför allt två frågor som har med numeruspreferensen och kvantifierade nominalfraser att göra. • Kan numeruspreferensen spåras i äldre svenska? • Hur kan övergången från kongruent mycken till inkongruent mycket beskrivas? Den första frågan är av olika skäl svår att besvara, men jag menar att man kan se en utveckling där plural form är det normala för kollektiv dividual betydelse i äldre fornsvenska, men att singular tränger sig in i nominal i semantiska domäner som lättare kan ses som dividuala, t.ex. substantiv som kan beteckna mat, vegetation eller liknande. Den andra frågan kan besvaras tydligare. Övergången sker i nysvensk tid och jag kan med hjälp av bl.a. dramakorpusen fastlägga utvecklingen för övergången mellan kongruent och icke-kongruent form hos mycket (och litet).

Svenska förolämpningar i språkhistorisk utveckling

I ett historiskt perspektiv har svordomar sitt ursprung i den medeltida kyrkans eder och förbannelser. När dessa talhandlingar togs utanför det religiösa rummets väggar utvecklades de av språkbrukarna till svärande, till expressiva uttryck med en annan innebörd än kyrkans deklamationer (Claridge & Arnovick 2010). På ett liknande sätt, menar jag, har konfliktladdade förolämpningar sitt historiska ursprung i ett annat offentligt rum, nämligen i det medeltida tinget. När brottsanklagelser, bevisprövningar och domar togs utanför den juridiska institutionen av språkbrukarna utvecklades dessa språkhandlingar utan rättsligt stöd till förtal, förolämpningar och efterhand till expressiva uttryck med en helt annan pragmatisk funktion än domstolens deklamationer. I min avhandling om förolämpningar i universitetsstaden Uppsala på 1630-talet (Falk 2011) driver jag tesen, med stöd av de empiriska resultaten från domstolsprotokoll, att den ovan beskrivna semantisk-pragmatiska utvecklingen av förolämpningar och deras avinstitutionalisering hålls tillbaka av den muntliga kulturens utbildade talgemenskap och drivs framåt av den skriftliga kulturen inom universitetet med upplysning och utbildning. Den synkrona undersökningen i min avhandling har jag nu kompletterat jag med en uppföljande studie av förolämpningar i samma universitetsstad på 1690-talet. Resultaten av den studien bekräftar avhandlingens tes om förolämpningarnas utveckling i ett diakront perspektiv.

Claridge, Claudia & Arnovick, Leslie 2010. Pragmaticalisation and discursisation. I: A.H. Jucker & I. Taavitsainen (red.) Historical Pragmatics. (Handbooks of Pragmatics. 8.) Berlin: De Gruyter Mouton. S. 165–192.

Falk, Erik 2011. Verbala förolämpningar i 1630-talets Uppsala. En historisk talaktsanalys. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk. 85) Uppsala.

David Håkansson, Uppsala universitet

Morfologisk variation och syntaktisk funktion. Numeruskongruens i satser med expletivt 'det'

Inom variationslingvistik har existentialsatser tilldragit sig stort intresse på grund av den växling mellan singular och plural form hos verbet som förekommer i engelskan (se t.ex. Mecchan & Foley 1994; Crawford 2005; Nevalainen 2009). Formvariationen har förklarats som ett resultat av att det finns två möjliga nominalfraser för verbet att kongruera med: antingen det formella eller det egentliga subjektet. (1) a. there is a few pages b. there are a number of unit conversations and concentration (Crawford 2005) De nordiska språken kan bidra till att kasta nytt ljus över denna diskussion. I isländska kongruerar det finita verbet med det egentliga subjektet (som i (2)), medan det i svenskan har funnits en variation i kongruensmönster. Ursprungligen kongruerade det finita verbet i svenskan med det egentliga subjektet och inte med 'det' så som illustreras i (3). I preskriptiv litteratur från 1800- och 1900-talet föreskrivs dock att det finita verbet bör rätta sig efter 'det' och inte efter det egentliga subjektet (se t.ex. Berg 1902; Hylén 1916; Wellander 1939). (2) Það eru mýs í baðkerinu. (Isländska; Thráinsson 2007) (3) thz waro fyra hedhniske konunga (Fornsvenska) (4) Det {är/*äro} inte många gäster här. (Wellander 1939:370) I detta föredrag ska jag söka visa att valet mellan singular eller plural form inte är slumpmässig utan framförallt styrs av det expletiva ledets syntaktiska status. Endast om det expletiva ledet har syntaktisk status som subjekt kan det finnas två potentiella nominalfraser som kan styra kongruensen.

Referenser:

Berg, R. G. (1902): Smärre bidrag 9. Pluralt predikat efter "det" som formellt subjekt. Språk och stil 2:93–95.

Crawford, W. (2005): Verb Agreement and Disagreement. Journal of English Linguistics 33:35–61.

Hylén, J. E. (1916): Skolgrammatiska strövtåg. Språk och stil 16:28–40

Meechan, M. & Foley, M. (1994): On resolving disagreement. Language Variation and Change 6:63–85.

Nevalainen, T. (2009): Number Agreement in Existential Sentences. M. Filppula et al. (ed.): Vernacular Universals and Language Contact, 80–102. New York: Routledge.

Thráinsson, H. (2007): The Syntax of Icelandic. Cambridge: Cambridge University Press. Wellander, E. (1939): Riktig svenska. Stockholm: Norstedts.

Charlotta af Hällström-Reijonen, Svenska litteratursällskapet i Finland r.f.

Han talte icke, men ögat talte. Om Runebergs förkärlek för andra konjugationens verbböjning

I föredraget behandlas finländska särdrag, finlandismer, hos Johan Ludvig Runeberg, särskilt dem som återfinns i Fänrik Ståls sägner (1848, 1860). Föremålet för min undersökning är den svenska som talades och skrevs i Finland på 1800-talet, och Runeberg får utgöra ett exempel på den. Med hjälp av språkbanken Korps finlandssvenska 1800-talsmaterial undersöker jag om finlandismerna han använde var allmänt förekommande, och därmed kanske hur representativ Runeberg kan sägas ha varit för 1800-talsspråket. Jag ser särskilt på sådana finlandismer som gör att dagens finlandssvenskar känner igen sig i hans språk, sådana som känns främmande i dag men som var allmänt förekommande under 1800-talet, samt på finlandismer som var arkaismer i svenskan redan

på 1800-talet. Undersökningen ingår som en del av Svenska litteratursällskapets projekt Svenskan i Finland – i dag och i går, delprojekt 4: Språket i historien. <http://www.sls.fi/sv/projekt/svenskan-i-finland>

Litteratur

Ahlbäck, Olav 1962: Språk- och stildrag hos Runeberg. SSLS 391. Helsingfors. S. 101-114.

Berg, Ruben G:son 1900: Runebergs språkbruk. Pedagogisk tidskrift. Falun. S. 69-83.

Lehti-Eklund, Hanna 2007: Svenskan i Finland på 1800-talet: variation mellan dialekter och standard, tal och skrift. Studier i svensk språkhistoria 9, Åbo.

Solstrand-Pipping, Helena, 1988: Kommentarer till en kommentar. Om finlandismerna i Fänrik Ståls sägner. Licentiatavhandling i nordiska språk vid Helsingfors universitet.

Håkan Jansson, Högskolan Väst

iaR : eatapis : austr : i : krikum – Ett litet försök att beskriva syntaktiska resurser för att uttrycka strukturella hierarkier i fornsvenskan

Avsikten med den här presentationen är att genom några nedslag i den tidigaste svenskan, från Östergötlands runstenar till Östgötalagens och Heliga Birgittas fornsvenska, undersöka om man kan hitta någon utveckling i sättet att uttrycka strukturella hierarkier mellan satser inbördes och mellan satser och satsfragment. Den metod som används för undersökningen tar sitt avstamp tidigare gjorda språkbeskrivningar av väl kända texter, men till den traditionella metoden läggs ett nytt försök att beskriva textstrukturen på ett sätt som är inspirerat av teoretiska ramverk som finns inom Systemic Functional Grammar (SFG), (Halliday & Matthiessen 2004). Lånet från SFG ger oss verktyg att först beskriva vilken typ av funktionell relation som råder mellan satserna (eller satsfragmenten) innan man tar ställning till frågan om samordning eller underordning. Där den traditionella grammatiken utgår från konjunktionstyp eller ordföljd för att fastställa den hierarkiska ordningen, blir det här istället möjligt att utgå från de strukturella relationerna som råder mellan satserna och undersöka vilka formella medel som användes för att uttrycka dem. De tre begrepp från SFG som här har använts är utveckling, tillägg och specificering. Begreppen är i sig neutrala i förhållande till satstyp, på så sätt att såväl en huvudsats som en bisats kan vara instanser av den textstrukturella relationen utveckling. Däremot förutsätter utveckling alltid ett tidigare led som "utvecklas". I ett komplett SFG-system kommer detta naturligt till uttryck, men här saknas beteckning för den sats som utvecklas. Jag inför därför termen primärsats för den sats som utvecklas. Med hjälp av denna beskrivningsmodell blir det sedan möjligt att visa på en tydlig förändring i sättet att binda text mellan runtexter, lagtexter och Heliga Birgittas texter.

Litteratur

Brate, Erik. 1911-1918. Sveriges runinskrifter. Bd 2, Östergötlands runinskrifter, Stockholm: Kungl. Vitterhets histori och antikvitets akademien. Almqvist & Wiksell international.

Halliday, M. A. K. & Christian M. I. M. Matthiessen. 2004. An introduction to functional grammar, London: Arnold.

Holmberg, Per & Anna-Malin Karlsson. 2006. Grammatik med betydelse: en introduktion till funktionell grammatik, [Ord och stil, 37] Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Högman, Bertil [utg.] & Heliga Birgitta [Birgersdotter] 2009. Heliga Birgittas originaltexter, Uppsala: Svenska fornskriftsällskapet. Swedish Science Press [distr.].

Jørgensen, Nils. 1987. Studier över syntax och textstruktur i nordiska medeltidslagar, [Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A 38]. Uppsala: Svenska fornskriftsällsk.

Rosenkvist, Henrik. 2004. The emergence of conditional subordinators in Swedish – a study in grammaticalization, Lund: Department of Scandinavian languages, Lund University.

Samnordisk runtextdatabas. 1993–. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. [tillgänglig elektroniskt: <http://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm>].

Schlyter, Carl Johan, Hans Samuel Collin & Gösta Holm. [1830] 1980. Östgöta-lagen. Facsimile edition with addendum by the main part of Emil Olson, Östgötalagens 1300-talsfragment and Carl Ivar Ståhle, De Liedgrenska fragmenten av Östgötalagens C-text, Lund: Ekstrand.

Stroh-Wollin, Ulla. 1997. Vad betyder regional-kronologisk variation? Fallet vas/vaR, es/eR. Blandade runstudier 2. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk.

Ståhle, Carl Ivar & Gösta Holm. 1988. Studier över Östgötalagen, [Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet. Serie 1, Svenska skrifter]. Uppsala: Svenska fornskriftsällsk.

Wessén, Elias. 1965. Svensk språkhistoria. III. Grundlinjer till en historisk syntax, Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Mikael Kalm, Uppsala universitet

Satsliknande egenskaper nu och då

Nusvenska kontrollinfinitever, dvs. infinitivfraser som (främst) fungerar som subjekt, objekt (till huvudverb), adjektivkomplement, prepositionsrektion, attribut och adverbial, uppvisar många likheter med bisatser. De har liknande funktioner och delar också vissa egenskaper som t.ex. att kunna negeras samt möjligheten att innehålla satsadverbial och hjälpverb av olika slag. Det är därför vanligt att analysera nusvenska kontrollinfinitever som infinita satser och infinitivmärket som en infinit motsvarighet till subjunktionen att (se t.ex. Platzack 1998:151–154). Dessa infinita satser förefaller dock vara begränsade på olika sätt i jämförelse med finita satser genom att inte acceptera vissa typer av hjälpverb (t.ex. epistemiska) och genom att vissa (främst modala) satsadverbial inte gärna används. I fornsvenska förefaller skillnaderna mellan kontrollinfinitever och bisatser ha varit ännu mer påfallande. Cecilia Falk (2010) visar att negationer, satsadverbial och hjälpverb är mycket ovanliga i hennes material före ca 1500. Inom ramen för mitt avhandlingsprojekt har jag genomfört en kartläggning av kontrollinfinitever (med och utan infinitivmärke) från äldre fornsvenska till och med 1700-talet. Materialet består av omkring 6 500 kontrollinfinitever (varav omkring 2 300 är fornsvenska). Undersökningen visar att de satslika egenskaperna på allvar slår igenom först hos (vissa) författare födda på 1600-talet. På 1700-talet förefaller den nusvenska kontrollinfinitevergrammatiken ha etablerats generellt. Resultatet från undersökningen gör att man kan ställa sig frågan om inte kontrollinfinitever hade en annan status i fornsvenska än i nusvenska och alltså var mindre bisatslika i äldre stadier av svenskans historia. Under föredraget kommer jag att mer i detalj redogöra för framväxten av kontrollinfinitevers satslika egenskaper och också att diskutera frågor rörande kontrollinfinitevernas status i förhållande till bisatser i framför allt fornsvenska och äldre nysvenska.

Referenser

Falk, Cecilia, 2010. Att analysera fornsvenska infinitivfraser – vad är grammatiskt, vad är ogrammatiskt? I: Reinhammar, Maj (red.) Studier i svenska språkets historia 11. Stockholm: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur. S: 31–48.

Platzack, Christer, 1998. Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik. Lund: Studentlitteratur.

Mikko Kauko, Åbo universitet

Bruket av latinismer i valda svenska 1700-talstexter

Det latinska språket har haft en mycket stark ställning både allmäneuropeiskt och inom det svenska språkområdet från medeltiden till 1800-talet som den katolska kyrkans språk, som ett akademiskt språk och som ett kulturspråk i allmänhet. Latinet har haft en hög prestige och därför påverkat även den litterära och lärda svenskan i syntaktiskt och stilistiskt avseende. Det latinska inflytandet innebär

inte endast att förebilden följs mekaniskt utan också att det höga idealet imiteras på ett kreativt sätt. Svenska skribenter har haft olika varianter av latin som förebilder, nämligen antikens klassiska latin, det medeltida munklatin och det lärda, akademiska latinet som användes vid universiteten ända fram till 1800-talet. I mitt föredrag kommer jag att redogöra för hur det latinska inflytandet på svenskan syns i valda texter från 1700-talet. Texterna representerar olika genrer, nämligen lärda teologiska texter (Chydenius 1782), tal och annan sakprosa (Oxenstierna 1808) samt skönlitterära texter med inslag från den klassiska antiken (Leopold 1802). Jag redogör företrädesvis för hur latinet påverkat syntaxen och stilen i de svenska skrifterna. Jag förklarar också vilka funktioner latinismerna kan ha och jämför dessa med de funktioner kodväxling kan ha. Jag ställer mig frågan om latinismernas funktioner är genrebetingade och hur de påverkas av vilken variant av latin som fungerat som förebild. Jag ställer mig också frågan huruvida skribenterna och läsarna varit medvetna om latinismerna. Exempel på stilistiska latinismer är retoriska frågor och allitterationer. På syntaxens område syns det latinska inflytandet bl. a. däri att meningarna är långa och innehåller konstruktioner som är inspirerade av exempelvis accusativus cum infinitivo eller bruket av gerundivum i latinet. I mitt föredrag kommer jag att presentera en delundersökning som hör till en större undersökning, i vilken jag behandlar det latinska inflytandet på svensk syntax och stil från senmedeltiden till ca 1800.

Litteratur:

Chydenius, Anders (1782): Homiletiska försök Vol. IV: Fortsättning af predikningar öfver tio Guds bud. Stockholm, Upsala och Åbo: Swederus.

Leopold, Carl Gustaf (1802): Samlade skrifter. Tredje bandet. Stockholm: Carl Delén och J.G. Forsgren.

Oxenstierna, Johan Gabriel (1808): Arbeten. Tredje delen. Stockholm: C. Delén.

Hans Landqvist & Lena Rogström, Göteborgs universitet

A terminologia Latina till svenska ord. Två juridiska handböcker på 1600-talet

Ända fram till 1800-talet spelade latinet en viktig roll inom rättsvetenskapen i Sverige-Finland, och latin används fortfarande inom juridikens område (jfr Mattila 2000). Men redan på 1600-talet utgavs två juridiska handböcker med svenska som huvudspråk: OBSERVATIONES JURIS PRACTICÆ. Thet är Åthskillige påminnelser vthi rättegångs saker [...] (Rålamb 1674) och Then Svenska Lagfarenheetz Spegel (Kloot 1676). Båda författarna vänder sig till personer som behöver juridisk vägledning men inte behärskar latin, i första hand domare, åklagare och sakförare (Björne 1995:33, 36, 38, 376). Redan handböckernas titlar visar att författarna verkar ha något olika förhållande till latinet: en kort allmän huvudtitel på latin och en lång preciserande undertitel på svenska hos Rålamb (1674) jämfört med en kort allmän huvudtitel på svenska hos Kloot (1676). Vidare införlivar Rålamb mestadels latinska ord, fraser och citat i sin svenska text, medan Kloot i stort sett skriver enbart på svenska och använder marginalen för latinska förklaringar av ord och uttryck. Ett mindre antal juridiska begrepp med tillhörande termer i Rålamb (1674) undersöks i Rogström och Landqvist (und.utg.). Termernas ursprung kopplas till fyra semantiska kategorier inom civil(process)rätten: AKTIONER, AKTÖRER, ARENOR och VERKTYG (jfr Lindell 1998). Här presenterar vi en studie av ett antal begrepp i Kloot (1676) jämfört med Rålamb (1674). Syftet är att besvara följande frågor: • Vad förenar och vad skiljer Rålamb (1674) och Kloot (1676) åt med avseende på uppsättningen termer relaterad till de fyra semantiska kategorierna? • Vad förenar och vad skiljer handböckerna åt med avseende på användningen av termer med inhemskt och latinskt ursprung? • Kan de båda handboks författarnas hantering av de latinska juridiska termerna också säga något om en begynnande standardisering av juridiska ord och uttryck på svenska? (jfr Björne 1995:377–378)?

Referenser

Björne, Lars (1995). Patrioter och institutionalister. Den nordiska rättsvetenskapens historia. Del I. Tiden före 1815. Stockholm & Lund: Institutet för rättshistorisk forskning.

Kloot, Claudius (1676). Then Svenska Lagfarenheetz Spegel. Stockholm.

Lindell, Bengt (1998). *Civilprocessen*. Uppsala:ustus.

Mattila, Heikki E. S. (2000). *Latinet i den finländska juridiska litteraturen*. Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 136, 269–322.

Rogström, Lena & Hans Landqvist (und. utg.). *Ett tidigt försök att etablera en svensk juridisk vokabulär? Lexikaliska och fackspråkliga perspektiv på en juridisk handbok från 1674*. VAKKI Publications. Vasa.

Rålamb, Clas (1674). *OBSERVATIONES JURIS PRACTICÆ, Thet är Åthskillige påminnelser vthi rättegångs saker [...]*. Stockholm.

[Hanna Lehti-Eklund, Helsingfors universitet](#)

Betydelser och funktioner hos "nu" i Sinebrychoffs brevväxling

Syftet med mitt föredrag är att granska vilka betydelser och funktioner "nu" uppvisar kring sekelskiftet 1900 utöver den temporala. Frågan är av ett visst intresse, eftersom det av tidigare forskning framgått att "nu" i dagens sverigesvenska och finlandssvenska uppvisar ganska olika funktioner och betydelser trots ett gemensamt förflutet. I dagens sverigesvenska fungerar "nu" framför allt som ett temporalt adverb, medan det fortfarande i Finland används i textuella och pragmatiska funktioner som var vanliga på 1700- och på 1800-talet (Saari & Lehti-Eklund u. u.). Jag är intresserad av att veta om dessa skillnader redan är synliga i Sinebrychoffs brevväxling där skribenterna består av finländare och svenskar. Materialet består av affärsbrev kring sekelskiftet 1900 skrivna av fabrikören Paul Sinebrychoff, representanter för auktionshuset Bukowski samt andra konstintresserade. Tidsadverbet "nu" genomgick mellan fornsvensk och nysvensk tid en grammatikaliseringsprocess där det utvecklade flera icke-temporal betydelser och funktioner där ett centralt drag är koppling till den tidigare diskursen (Saari & Lehti-Eklund u. u.). De första textstrukturerande funktionerna förekom redan i medeltida texter där ett initialt "nu" introducerade något nytt. Under äldre och yngre nysvensk tid tillkom det konklusiva "nu" som knöt an till något som har sagts tidigare såsom i följande exempel från 1809: "Men om nu Louise är missnöjd eller mindre nöjd, så har jag ställt illa till för mig sjelf" (Adlersparre 1960). På 1700- och på 1800-talet förekom också belägg på pragmatiska funktioner såsom i det vädjande "Hör du nu min lilla Korpunge" (1836, Tainsh 1972). I imperativer som i det föregående implicerar det pragmatiska "nu" att den tidigare kontexten är relevant för tolkningen av direktivet (Hakulinen & Saari 1995:489–490). Kan man se i brevväxlingen i hur stor utsträckning bruket av "nu" kring 1900 liknar det som var typiskt under nysvensk tid?

Litteratur

Adlersparre, Georg. 1960. *Georg Adlersparres brev till sin hustru*. Stockholm: Natur och kultur.

Hakulinen, Auli & Saari, Mirja. 1995. *Temporaalisesta adverbista diskurssipartikkeliksi*. *Viritittäjä* 4: 481–500.

Saari, Mirja & Lehti-Eklund, Hanna. u. u. *The Swedish "nu": a historical perspective*. I: Auer, P. & Maschler, Y. (red.)

Tainsh, Karin Beskow (ed.) 1972. *Otto Fredrik Tullberg: På biblioteket -- där har jag min största förnöjelse: En svensk orientalist's brev till sin hustru från lärdomscentra i Europa under 1800-talets förra hälft*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

[Jan Lindström & Therese Lindström Tiedemann, Helsingfors universitet](#)

Nog är det tillräckligt! Om grammatikalisering av adverbet nog med särskild hänsyn till bruket i Paul Sinebrychoffs brevväxling från ca 1900

Tillsammans med 'ju' och 'väl' hör 'nog' till de vanligaste svenska modaladverben. Det är vanligast i samtalspråk men förekommer också i skrift. 'Nog' har undersökts av flera forskare i Sverige (bl.a.

Aijmer, Borgstam och Eriksson) och i finlandssvenskt bruk främst av Saari. Ordets användningar är vidare dokumenterade i SAOB och SAG. Adverbet har utvecklats från ett uttryck för tillräcklig grad till en markör av talarens visshetsgrad. Hakulinen, som använt sig av samtalsanalytiska metoder, menar att det funktionellt närbesläktade finska adverbet 'kyllä' har med en kontrastverkan att göra, t.ex. i samband med avvikande åsikter. Spår av liknande användningar kan observeras också i det undersökta brevmaterialet. Vårt syfte är att följa upp den historiska utvecklingen hos 'nog' och variationen i den modala betydelsen. Vi relaterar dess utveckling och nutida användning till det som Traugott kallat intersubjektifiering och subjektifiering. Det är vidare relevant att undersöka om skribenterna i Sverige och Finland använder ordet på samma sätt och om användningarna leder till missförstånd. I dagens språkbruk är en sannolikhetsgraderande användning ('troligen') vanligast i Sverige, medan man i Finland mest använder 'nog' som visshetsmarkör ('[helt] visst') men också koncessivt ('visserligen'). I vår analys kommer vi att ta fasta på hur många av fallen som är tvetydiga eller som troligen tolkas olika i de två varieteterna av svenska. Vägledande för analysen är den textuella närmkontexten och positionen i brevkedja (hurvida det är fråga om en respons eller ej). Materialet kommer från en brevsamling som tillhandahållits av Sinebrychoffs konstmuseum och redigerats vid Helsingfors universitet. I samlingen finns brev som fabrikören Paul Sinebrychoff (1859–1917) i egenskap av konstsamlare skickat och emottagit kring sekelskiftet 1800/1900; således har några fullständiga brevkedjor bevarats (av vilka vi använder ett sampel på 159 brev).

Referenser

- Aijmer, Karin 1979. Några talaktsfunktioner hos adverb i svenskan. *Svenskans beskrivning* 11.
- Borgstam, Stina 1977. Nog är tillräckligt. *Nysvenska studier* 57.
- Eriksson, Mats 1988. Ju, väl, då, va, alltså – En undersökning av talaktsadverbial i stockholmskt talspråk. *Studier i Stockholmspråk* 1 (MINS 26).
- Hakulinen, Auli 2001. On some uses of the discourse particle kyl(lä) in Finnish conversation. I: Selting, M. & Couper-Kuhlen, E. (red.), *Studies in interactional linguistics*.
- Saari, Mirja 1995. Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland. *Folkmålsstudier* 36.
- Traugott, Elizabeth Closs. 2014. Intersubjectification and clause periphery. I: Brems, L., Ghesquière, L & Van de Velde, F. *Intersubjectivity and Intersubjectification in Grammar and Discourse*.

Rasmus Lund, Uppsala universitet

Gotländskans vokaler och deras förhållande till gutniskans och svenskans vokaler

Språket på Gotland kan delas upp i två varieteter – gutniska (gutamål (äv. gotländska)) och gotländska. Skillnaden illustreras bäst med en jämförelse av vokalerna i dessa varieteter. Gutniskans vokaler är som bekant antingen bevarade från forngutniskan eller utvecklade från forngutniskans vokaler. Dagens gutniska innehåller t.ex. primära diftonger som ai och au i stän 'sten' och auge 'öga', och sekundära diftonger som äu och ei i häus 'hus' och reit 'rätt'. I gotländskan lyder däremot samma ord stein och öyge, respektive hius och rätt. Syftet med föredraget är således att svara på frågan hur gotländskan fått sina vokaler samt hur gotländskan uppstått. Utgångspunkten för den studie som ligger till grund för föredraget är att gotländskan är svenska på gutniskt substrat. Hypotesen är att gutarna lärt sig svenska som ett främmande språk. Således används i gotländskan, i varje fonologiskt sammanhang, den gutniska vokal som ligger närmast den aktuella (riks)svenska vokalen. Än i dag finns många tvåspråkiga på Gotland, som växlar mellan gutniska och gotländska.

Dialekten i Gammalsvenskby: en översikt av strukturella förändringar orsakade av språkkontaktsituationen

I problematiken förknippad med hotade språk är problemet med strukturella förändringar, som är kännetecknande för dem, av särskilt stort intresse. Ur strukturell synpunkt består skillnaden mellan ett hotat språk och ett "vanligt" språk framför allt i snabbheten, med vilken fonologi, morfologi, syntax och ordförråd förändras (se exempel i PALOSAARI, CAMPBELL 2011: 110–116). Härvid måste man ha i åtanke att själva det faktum att ett språk är hotat inte ovillkorligen innebär att det måste kännetecknas av snabba förändringar. De äger inte rum hos vilka talare som helst, utan framför allt hos talare med språkkompetens av medelnivå. Att klargöra riktningen av denna utveckling kan man bara med den konservativa språkvarianten som utgångspunkt. Dialekten i Gammalsvenskby utgör i detta avseende ett fördelaktigt material på grund av tillgängligheten av meddelare med olika kompetensnivåer. En ytterligare viktig faktor som torde ha strukturella konsekvenser är det att Gammalsvenskbydialekten också påverkats av språkkontaktsituationen. Talarna med språkkompetens av medelnivå anses vara mer utsatta för konsekvenserna av språkkontakt: bristerna i deras dialektkompetens bör ju kompenseras ur andra källor, och härvid ligger ryskan/ukrainskan, tyskan och standardsvenskan väl till hands. Bland de mest påtagliga dragen i dialekten som utgör möjliga resultat av de här kontakterna kan följande nämnas: • frånvaron av aspiration hos tonlösa klusiler; • jämförelsevis sparsam förekomst av perfekt hos de konservativa talarna, i kontrast till den frekventa användningen av perfekt hos de medelkompetenta talarna (möjligen genom påverkan från tyskan); • flera skikt av låneord: gamla låneord från estniskan, ryskan och tyskan och nyare ryska låneord från 1900-talet. Till de första hör t.ex. kask 'päls'; pältik 'toalett'; pürkan 'morot'; ansux 'kostym'; kađüfl 'potatis'; brif 'brev'; gũ 'svamp'. Många sådana låneord är fullständigt inkorporerade i det fonetiska och morfologiska systemet. Det andra främmande skiktet utgörs av nutida ryska ord som inte är inkorporerade i det grammatiska systemet.

Litteratur

PALOSAARI, N. AND L. CAMPBELL. Structural Aspects of Language Endangerment. In: AUSTIN, P. AND J. SALLABANK (eds.). The Cambridge Handbook of Endangered Languages. Cambridge University Press, 2011, pp. 100–119.

Rickard Melkersson, Högskolan i Halmstad

Sveriges katolska reformationsbibel. Om psaltarpsalmerna i Den svenska tideboken 1525

När G.E. Klemming (1854) under titeln Den svenska tideboken ger ut Var fruwe tydher paa svenska från ca 1525, tycks han göra det närmast motvilligt, eller åtminstone med en tydlig reservation för det språk han därmed låter sin samtid ta del av: "Utgifvaren har [...] rättat många uppenbara språk- och menings-fel, tillkomna af ovårdsamhet i trycket; hvad icke bestämdt kunnat antagas såsom tryckfel har deremot förblifvit kvarstående, hvarför ock det hela tjenar till att afgifva ett märkligt prof på det djupa förfall, hvarifrån reformatörerna räddade språket." (Klemming 1854:[5]) Att reformationens bibelöversättningar haft en enorm betydelse för den svenska språkhistorien är obestridligt. Men samtidigt är det anmärkningsvärt hur liten uppmärksamhet forskningen ägnat det religiösa språket i dessas samtid. När Stähle t.ex. kallar Gustav Vasas bibel för "ett storverk med få motstycken i vår litteratur" (Stähle 1970:42) gör han det i mycket utifrån en jämförelse med det medeltida vadstenaspråket och med 1500-talets stadsspråk. I mitt föredrag ämnar jag sätta språket i Gustav Vasas bibel och psaltaren 1536 i relation till just Den svenska tideboken, en samtida religiös – men katolsk – publikation. Tideboken innehåller bl.a. 40 psaltarpsalmer i trogen översättning och kan sålunda ses som en alternativ lösning på samma översättningsproblem. Att skillnader finns gör redan Klemming mycket klart, men av vilken art är de egentligen? Och finns också likheter? Förhoppningen är att jämförelsen skall komplettera bilden av 1500-talets religiösa svenska och

därmed också sätta in reformatörernas språkarbete i en tydligare kontext. Undersökningen vidtas inom ramen för ett forskningsprojekt finansierat av Högskolan i Halmstad och som inleds under våren 2016.

Litteratur

Klemming, G. E. (utg.) 1854. Den svenska tideboken. Stockholm.

Stähle, C. I. 1970. Svenskt bibelspråk från 1500-tal till 1900-tal. Stockholm.

[Marianne Nordman, Vasa universitet](#)

Schlagertexter när mormor var ung. Flerspråkighet och exotism

Vid en insamling av minnen från ungdomsdanserna i Österbotten fick jag 6 tjocka vaxdukshäften i min hand där en informant hade skrivit ner slagertexter under åren 1959–63. Också det är historia i dag fastän ur ett kortare perspektiv. Texterna är sammanlagt 737 stycken, samtliga på svenska. Men i de svenska slagertexterna finns ett stort antal fraser och ord på andra språk och i olika funktioner. Min avsikt är att med hjälp av modeller utarbetade av Eriksson och Haapamäki (2011) och av Landqvist och Björklund (2014) granska flerspråkigheten i slagertexterna. Jag kommer att studera tematiska aspekter som t.ex. vad i texterna som uttrycks på annat/andra språk än svenska. Fokus kommer att ligga på de främmande inslagens form (det latent och det manifesta) men mycket också på deras funktion, där jag speciellt uppmärksammar funktionen hos det annorlunda, det exotiska. Många slagrar är översättningar från andra språk till svenska. Detta leder ofta till att ordvändningar ur källtexten får bli kvar i måltextern. Också på så sätt uppstår flerspråkighet. Diskussionen kommer därför att beröra även översättningstekniska resonemang som kan belysa flerspråkigheten i slagertexterna. I mån av möjlighet drar jag paralleller till dagens slagertexter på svenska.

Litteratur

Eriksson, Harriet & Haapamäki, Saara 2011. Att analysera litterär flerspråkighet. I: Niemi, Sinikka & Söderholm, Pirjo (red.). Svenskan i Finland 12. 15 och 16 oktober 2009 vid Joensuu universitet. Joensuu: University of Eastern Finland. S. 43–52.

Franzon, Johan 2009. My Fair Lady på skandinaviska. En studie i funktionell sångöversättning. Helsinki University Translation Studies. Monographs 5. Helsingfors.

Landqvist, Hans & Björklund, Siv 2014. Att analysera flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur på svenska. Förslag till analys av kontextuella komponenter. I: Lamminpää, Siru & Rink, Christian (red.) Demokratia. Demokrati. Democrazy. Demokratie. VAKKI Publications 3. Vaasa: VAKKI.

[Alessandro Palumbo, Uppsala universitet](#)

Huvudsats eller bisats? Tvetydiga subjektlösa satser i svenska runinskrifter

I den svenska vikingatida och medeltida runinskriftskorpusen förekommer en typ av subjektlösa satser för vilken man i den runologiska litteraturen kan hitta motstridiga tolkningar. (1) Ragnvaldr let rista runaR æftiR Fastvi, moður sina, Onæms dottiR, do i Æiði. (U 112) 'Ragnvald lät rista runorna efter Fastvi, sin moder, Onäms dotter, hon dog i Ed.' Den understrukna satsen i exemplet ovan tolkas i Upplands runinskrifter (1, s. 159 ff.) som en verbinledd huvudsats, medan satser med samma struktur i andra fall tolkas som oinledda bisatser, exempelvis do i Hæiðaby, 'som dog i Hedeby' på U 1048 (UR 4, s. 310). Förutom sådana satser där en bestämning följer det finita verbet, förekommer även exempel där finitet föregås av en bestämning. (2) Holmfríðr ok Holmfastr ... bonda, broður sinn, sun Guðriks, i Myriby byggi. (U 355) 'Holmfrid och Holmfast ... bonde, sin broder, son till Gudrik, som bodde i Myrby.' Ordföljden i exempel (2) har traditionellt tolkats som utmärkande för bisatser

(Wessén 1965:248 f.), då den verkar utgöra en kilkonstruktion. Samtidigt har andra forskare påpekat att det inte nödvändigtvis behöver handla om kilkonstruktioner, då även subjektlösa huvudsatser med ett led före finitet, av typen NN let retta stæin þenna ok bro gærði, 'NN lät uppresa denna sten och bro gjorde', förekommer i det runsvenska materialet (Stroh-Wollin 1994:126). I detta föredrag ska jag redovisa resultatet av en undersökning som syftar till att utreda huruvida dessa tvetydiga satser, med eller utan bestämning före finitet, bör tolkas som huvudsatser eller bisatser (jfr Magnusson 2007). Detta görs dels genom att undersöka förekomsten av entydiga relativsatser med kil i svenska runinskrifter och den kilhierarki som materialet uppvisar (jfr Pettersson 1988 och Falk 2007), och dels genom att analysera bruket av säkra subjektlösa huvudsatser i samma korpus. Resultatet av dessa undersökningsdelar jämförs sedan med förekomsterna av de tvetydiga satserna, vars geografiska och kronologiska spridning också kartläggs.

Litteratur

Falk, Cecilia, 2007: Kilkonstruktion och ordföljd i äldre fornsvenska. I: Studier i svensk språkhistoria 9. Åbo 19-20 maj 2006. Åbo: Svenska institutionen vid Åbo akademi. S. 90—97.

Magnusson, Erik, 2007: Huvudsats, bisats eller något annat? Om relativsatsliknande sekvenser i äldre svenska. I: Studier i svensk språkhistoria 9. Åbo 19-20 maj 2006. Åbo: Svenska institutionen vid Åbo akademi. S. 166—173.

Pettersson, Gertrud, 1988: Bisatsledföljden i svenska eller Varifrån kommer BIFF-regeln. Arkiv för nordisk filologi 103. 157—180.

Stroh-Wollin, Ulla, 1994: Varför säger vi som? Om inbrytningen av runsvenskt sum i funktionen som relativpartikel. Språk och stil. S. 99—131.

UR = Upplands runinskrifter granskade och tolkade av Elias Wessén & Sven B. F. Jansson. 1–4. Stockholm: Almqvist & Wiksell international.

Wessén, Elias, 1965: Svensk språkhistoria 3, Grundlinjer till en historisk syntax. 2. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Erik Petzell, Institutet för språk och folkminnen

Verbböjning, pronomen och ordföljd i Viskadalen

I den traditionella dialekten i Viskadalen, i gränslandet mellan Halland och Västergötland, var, åtminstone fram till mitten av förra seklet, verbböjning i numerus (han åt, da åte) och person, nämligen första person plural (1PP: vi hadem) och andra person singular (2PS: du haddest), helt levande. Dessutom fanns det i alla personer (utom 2PP) två uppsättningar subjektspromen: en form som företrädesvis användes vid SV-ordföljd: ja, du, han, hu, de, vi, da, och en enklitisk form: 'ik, 'ä, 'en, 'na, 'et, 'ä, 'di. Ett mer eller mindre konsekvent bruk av detta system har jag noterat hos informanter från åtta sydvästgötska och fem nordhalländska socknar i inspelningar gjorda 1936–1967 av dåvarande landsmålsarkiven i Lund och Uppsala; numera ingår de i Institutet för språk och folkminnens samlingar. Särskilt anmärkningsvärt är att de enklitiska formerna för 1PP och 2PS, dvs. just de personer som svarar mot särskilda ändelser, sammanfaller: koktem'ä, fekkst'ä. I ett diakront perspektiv kan 'ä visserligen härledas från två olika håll (vi > mi > mä > ä respektive du > tu > tô > tä > ä), men rent synkront rör det sig om ett och samma enklitiska ä. Att det inte kan vara mä respektive tä (vilket annars är svårt att utesluta när ändelserna slutar på –m respektive –t) visar sig exempelvis i deponens (høppums'ä/*høppums'mä) och då böjningsändelse saknas (tøcker'ä/*tøcker'tä). I mitt föredrag skall jag argumentera för att det viskadalska ä:et är ett slags platshållarssubjekt, helt utan eget semantiskt innehåll och inlemmat i samma fonologiska fras som verbet. Dess distribution kan då förutsägas av teorier om ändelseförsvagning vid inversion som utvecklats inom germanistiken (av Horn 1921, för fornengelska och fornhögtyska, av Ackema & Neeleman 2013, för nederländska), och som också skulle kunna förklara morfologisk reducering vid inversion som konstaterats för yngre fornsvenska (Neuman 1925) och för vissa dalmål (Levander 1928).

Referenser

- Ackema, Peter & Ad Neeleman 2013. Person features and syncretism. *Natural Language and Linguistic Theory* 31:4:901–950.
- Horn, Wilhelm 1921. *Sprachkörper und Sprachfunktion*. Berlin: Mayer & Müller.
- Levander, Lars 1928. *Dalmålet. Beskrivning och historia. II*. Uppsala.
- Neuman, Erik 1925. Kritiska strövtåg i svensk historisk formlära. *Nysvenska studier, femte årgången*: 165–213.
-

Henrik Rosenkvist, Göteborgs universitet

Finala negerade partiklar i svenska – distribution och etymologi

I flera varieteter av svenska förekommer det att en trycksvag partikel fogas till negerade satser, i final position: Färjan har inte kommit än e. (Gräsö, Roslagen) Partikeln, som i exemplet uttalas som [æ], har studerats i två C-uppsatser (Munther 2007, Skirgård 2010; se också Rosenkvist 2012). Till skillnad från en dubblerande negation (inte, int) i final position saknas en hörbar paus mellan den inre satsen och det dubblerande ledet (se Bockgård 2012), men i likhet med dubblerande negation är båda optionella. I Sverige är partikeln belagd i Ångermanland, Hälsingland, Medelpad, Uppland och på Gotland (Skirgård 2010:12), men den finns också i södra Österbotten (Ivars 2010:248ff). Partikeln tycks alltså ha en circum-baltisk distribution – den förekommer runt om Östersjön – och uttalet varierar mellan [ə], [i], [ai] och [æ]. Dialektordböckerna (som Danell m. fl. 1918–1945 och Gustavson 1972–1986) knyter den negerande partikeln till den fornsvenska negationen eigh/ej. I äldre nysvensk tid (se Brandtler & Håkansson 2014) ersattes denna negation av olika föregångare till det nysvenska inte (som änkte, änte etc.), och det är möjligt att eigh (i talspråk) bara överlevde i final position i form av en fonetiskt reducerad partikel. Denna hypotes skulle givetvis stärkas av förekomsten av dubblerande finala eigh i fornsvenska eller äldre nysvenska, men sådana negationer tycks inte kunna beläggas i de språkstadier som kan antas vara relevanta (1500–1700). Givetvis är det fullt möjligt att detta beror på att de bevarade texterna följer skriftspråkliga villkor – final dubbling av inte är ju också idag främst ett talspråksfenomen. Distributionen av e och andra partiklar indikerar att Östersjön i detta fall har varit ett spridningsområde; under stormaktstiden var ju Östersjön ett svenskt innahav. Dock saknas partiklarna i estlandssvenska. I föredraget presenteras fler exempel, och möjliga förklaringar till partiklarnas grammatiska egenskaper och distributionen av dem diskuteras.

Bockgård, Gustav, 2012. Svansdubblerad negation i dialektinspelningar från nordöstra Götaland. *Folkmålsstudier* 50:33–61.

Brandtler, Johan & David Håkansson. 2014. Not on the Edge. *The Syntax and Pragmatics of Clause Initial Negation in Swedish. The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 17:97–128.

Danell, Schagerström & Gustavson. 1918–1945. *Gotländsk ordbok*. På grundval av C. och P.A. Säves samlingar. Uppsala: Lundequistska Bokhandeln.

Gustavson, Herbert. 1972–1986. *Ordbok över Laumålet: på grundval av Mathias Klintbergs samlingar*. Uppsala.

Ivars, Ann-Marie. 2010. *Sydösterbottnisk syntax*.

Munther, Magdalena. 2007. *Inte vet jag vad jag håller på med e*. Opubl. C-uppsats, Umeå universitet.

Rosenkvist, Henrik. 2012. *Forskning i svensk dialektsyntax – förutsättningar och frågeställningar*. *Vetenskaps societetens i Lund årsbok 2012*, 102–122.

Skirgård, Hedvig. 2010. *Finns det dubbelnegation i svenska dialekter?: -inte...e i två Hälsingemål*. Opubl. C-uppsats, Stockholms universitet.

Om ledföljden huvudverb-hjälppverb i äldre svenska huvud- och bisatser

I äldre svenska påträffas satser där ett infinit huvudverb är placerat före ett hjälppverb – till skillnad från modern svenska där hjälppverb alltid föregår huvudverb. Tidigare forskning (se t.ex. Platzack 1983, Falk 1993) har vanligen utgått ifrån att ledföljden bara uppträder i bisatser och att den hänger ihop med en mer allmän tendens att här placera det finita verbet sist; se exemplet i (1 a) nedan. Konsensus råder också om att ledföljden har haft ett högt stilvärde, och vanligen antas att den enbart varit gångbar i äldre svenskt skriftspråk (se t.ex. Platzack 1983, Falk 1993, jfr dock Magnusson Petzell 2011). Bilden av ledföljden som bisatsspecifik och avhängig det finita verbets slutplacering behöver emellertid nyanseras. I syntaktiska kontexter som innehåller ett infinit hjälppverb är ledföljden huvudverb-hjälppverb möjlig även i huvudsatser; se (1 b) nedan. (1)a. oc hempna then skam han oss giort hauer (Di:25) b. tha matte han mik wäll hulptit haffua (Di:113) I mitt föredrag presenterar jag en diakron studie om ledföljdsvariationen i satser med infinit hjälppverb, utifrån en korpus bestående av ca 40 fornsvenska och nysvenska texter. Jag analyserar förändringsprocessen i detalj och försöker frilägga inom- och utomspråkliga mönster i variationen under olika perioder av svenskans historia. En fundamental iakttagelse är att ledföljden huvudverb-hjälppverb är tämligen ovanlig i satser med infinita hjälppverb, om vi jämför med situationen i bisatser med enbart finit hjälppverb och infinit huvudverb. Däremot är det svårt att påvisa att de syntaktiska mekanismerna bakom huvudverb-hjälppverb skulle skilja sig åt beroende på satsnivå och antal verb. Detta förhållande utgör också en ingångsport till min diskussion, där jag slutligen ställer frågan om varför språkhistoriker tror att ledföljden aldrig varit en del av ett äldre svenskt talspråk.

Litteratur

- Di = Sagan om Didrik af Bern, ca 1450. Efter svenska handskrifter utg. af Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (1850–1854). (Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet 10.) Stockholm: Norstedt.
- Falk, Cecilia, 1993. Non-referential subjects in the history of Swedish. Diss. Lund: University of Lund, Department of Scandinavian languages.
- Magnusson Petzell, Erik, 2011. OV-ordföljd i svenskans historia. I: Arkiv för nordisk filologi 126. Lund. S. 141–191.
- Platzack, Christer, 1983. Three syntactic changes in the grammar of written Swedish around 1700. I: Struktur och variation. Festskrift till Bengt Loman 7. 8. 1983. Åbo: Åbo akademi. S. 43–63.

Andra adverbial på satsadverbialets plats i brev från sekelskiftet 1900

Svenskans ordföljd beskrivs ofta i sats-scheman där varje satsdel i princip har sin givna position. Trots det tillåter schemat en viss variation särskilt för olika typer av adverbial. Adverbial som anger sätt, rum, tid eller annan omständighet kan, även om de har sin huvudsakliga position sist i satsen, också placeras som satsbas eller på satsadverbialets plats. Det är placering av annat adverbial på satsadverbialets plats som är föremålet för mitt föredrag. Det är uppenbart att benägenheten till sådana placeringar var högre i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet än idag. Enligt beräkningar Josephsson (1975:69) gjort utifrån tidningsmaterial från år 1907 är frekvensen för annat adverbial på satsadverbialets plats i medeltal 33,9 per 100 meningar. Hur ska benägenheten till placering i denna position förklaras? Med utgångspunkt i ett brevmaterial från sekelskiftet 1900 vill jag undersöka om informationsstrukturella metoder kunde ge ett svar på frågan vilka ordföljdsprinciper skribenterna verkar följa, när de skriver t.ex: Wertmüller kan icke komma i fråga ty han var ju mycket senare verksam; Som Ni vet har jag under reparation hos Mattsons ett kabinettskåp. Även om man i ett historiskt material inte har tillgång till intonationsmönster används metoden idag allt oftare för att diskutera även äldre texter. Bl.a. diskuterar Petrova och Solf metoder

för informationsstrukturell analys av historiska texter i en artikel från 2009. Utifrån begreppen informationell status, topik-kommentar och fokus-bakgrund försöker jag komma åt skribenternas val av ordföljdmönster.

Josephson, Olle, 1975, Språket i tre socialdemokratiska landsortstidningar 1907.D2-uppsats i svenska. Stockholms universitet.

Petrova, Svetlana & Solf, Michael 2009, On the methods of information-structural analysis in historical texts: A case study on Old High German. I: Information Structure and Language Change. New Approaches to Word Order variation in Germanic. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.

[Ulla Stroh-Wollin, Uppsala universitet](#)

Stark eller svag? Bestämd eller obestämd? Om utvecklingen av adjektivens (svaga) former i fornsvenskan

I sin uppsats "Hans siukt ben" behandlar Lars-Olof Delsing (1994) adjektivens form i nominalfraser med possessiva attribut i fornsvenskan. Han konstaterar att possessiva attribut ofta följs av starka adjektivformer (som i hans siukt ben) under 1300-talet, men att denna möjlighet försvinner nästan helt under 1400-talet. Slutsatsen grundas i första hand på den sjunkande andelen starka former med konsonant i ändelsen, vilka avviker tydligt från motsvarande svaga former (jfr: siuk-t – siuk-a). Skillnaden mellan starka former med vokalisk ändelse och de – genomgående vokaliska – svaga formerna (jfr: fem. sing. dat. stor-e (stark form) – stor-o (svag form)) ses inte som lika pålitlig eftersom a- och e-former under slutet av 1300-talet och början av 1400-talet brer ut sig på o-formernas bekostnad (Noreen 1904, § 459). Jag skulle vilja både bygga ut och modifiera det här resonemanget. Modifikationen avser att adjektivens vokaliska ändelser runt 1400 inte är fullt så opålitliga som man tänker sig. Det rör sig fortsatt om en rätt tydlig indelning i ett starkt och svagt paradigm. Däremot ser vi början på en utveckling som fördelar adjektivformerna på ett annat sätt. Från början var starka adjektivformer – konsonantiska som vokaliska – förenliga med såväl definit som indefinit tolkning (även om handböcker kan ge sken av något annat; se t.ex. Wessén 1965, § 24). Men den förändring som hans siukt ben > hans siuka ben representerar sammanfaller med framväxten på kravet att uttrycka (in)definithet grammatiskt och tyder på att konsonantiska starka former därvid blir inkompatibla med definitiva kontexter. De vokaliska starka formerna är emellertid i början av 1400-talet fortfarande tvetydiga beträffande (in)definithet, och intressant nog blir de vid denna tid faktiskt vanligare i definitiva nominalfraser: de vokaliska starka formerna brer ut sig på motsvarande svaga formers bekostnad. Detta förklarar delvis att a- och e- former ersätter o-formerna – och att vi idag har de adjektivformer vi har.

Referenser:

Delsing, Lars-Olof, 1994: "'Hans siukt ben' – Om starka och svaga adjektiv i fornsvenskan". I: N. Jörgensen, C. Platzack & J. Svensson (utg.), Språkbruk, grammatik och språkförändring: En festskrift till Ulf Telemann 13.1.1994, Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, s. 99–107.

Noreen, Adolf, 1904: Altschwedische Grammatik. Halle: Max Niemayer.

Wessén, Elias, 1965: De nordiska språken. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

[Gunilla Söderberg, Linnéuniversitetet](#)

Det fornsvenska ortnamnet »Bagare« – en etymologisk utredning

Bagare, det tidigare namnet på Tureberg, förr by i Sollentuna sn och hd, Stockholms l., var i bruk så sent som under förra århundradet. Dagens Tureberg är enligt ek 1018e ett tättbebyggt bostads- och industriområde. Den äldre bebyggelsen Tureberg, vilken är utmärkt på G 75, finns fortfarande kvar på ek. Namnet Tureberg har tillkommit relativt sent, på 1800-talet eller möjligen slutet av 1700-talet,

och uppenbarligen har Bagare och Tureberg fungerat som alternativnamn under en längre tid. Under fornsvensk tid skrivs Bagare oftast (i) Bakarum eller Bagharum o. likn., medan det i nysvenskan mestadels har formen Bagare. Enligt husförhörslängd från 1752 kallas den aktuella byn för Bagare och samma namnform återfinns på S. G. Hermelins karta från 1802. I fornsvensk, liksom även i nysvensk (och nusvensk) tid ser namnet Bagare onekligen ut som personbeteckningen bakare/bag(h)are 'bagare', tidigast i dativ pluralis, men ursprungligen bör det ha varit en sammansättning av något slag som senare har spårat ur. Hjalmar Lindroth (1916) hänför »Bagare« till gruppen ortnamn på -rum, men säger sig inte kunna identifiera orten. Förleden tolkar Lindroth med viss tvekan som ett mansnamn Bāghi, men påpekar själv att det ej med säkerhet är styrkt som nordiskt personnamn. Lindroth har uppenbarligen inte haft tillgång till de äldsta skrivformerna, för de visar entydigt att ursprungsvokalen är k – inte g(h). Det äldsta kända belägget på Bagare är från 1330 och har formen (in villa) bakarnum med ett n framför dativändelsen -um. Här kommer att diskuteras möjligheten att »Bagare« är ett namn på fsv. ærin/arin m. med ursprungsbetydelsen 'fast och hård, grusbemängd mark, morängrund o. likn.'.

Litteratur

- Abrahamsson, Erik, 1936: Västsvenska ordstudier. Uppsala (Nordiska texter och undersökningar 8.).
- Franzén, Gösta, 1977: Slätbaken. (I: Namn och bygd 65.).
- Fries, Sigurd, 1976: Vad betecknar ortnamnsefterleden -rum? Nordiska studier i filologi och lingvistik. Festskrift tillägnad Gösta Holm på 60-årsdagen den 8 juli 1976. Lund.
- Hellberg, Lars, 1979: Forn-Kalmar. Ortnamnen och stadens historia. Kalmar. (Kalmar stads historia. 1.).
- Hellquist, Elof, 1918: De svenska ortnamnen på -by. En öfversikt. Göteborg. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälles handlingar. 4. följd 20: 2.).
- Hesselman, Bengt, 1948–53–53: Huvudlinjer i nordisk språkhistoria. 1–3. Uppsala, Stockholm, Oslo & København. (NK 3–4.).
- Lindroth, Hjalmar, 1914: En omdebatterad önamnsgrupp. (I: Fornvännen 9 — 1916: De nordiska ortnamnen på -rum. Språklig och bebyggelsehistorisk undersökning. Göteborg. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälles handlingar. 4. följd 18: 1.).
- Strandberg, Svante, 1978: Prästgårdsnamnet Trinkesta. Ett sörmländskt ortnamn med tysk förled. (I: Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1978.).
- Söderberg, Gunilla, 1997: Taga, bagare, Bragby. Om g för äldre k i svenskan. Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 42. Uppsala. Uppl. Lagmansdomb. = Upplands lagmansdombok 1490–94. Utg. af Karl Henrik Karlsson. Stockholm 1907. (Samlingar utg. af Svenska Fornskrift-Sällskapet 39).
- Widmark, Gun, 1961: Namnet Rekarne. (I: Namn och bygd 19.).

[Kerstin Thelander, Uppsala universitet](#)

Spår av umgängesspråk i en östnyländsk adelsflickas dagbok

I Gun Widmarks artikel Boksvenska och talsvenska. Om språkarter i nysvenskt talspråk. (1991) finns en genomgång av litteratur om och en diskussion av det så kallade umgängesspråket, en språkarter som hon hävdar användes från 1600-talet i det dagliga umgänget inom de högre klasserna, hovet och adeln. I tal har man, enligt Widmark, använt sig av två parallella språkarter: ett offentligt tal och ett privat umgängesspråk som klart skiljer sig från varandra. Umgängesspråket är också klart åtskilt från de lokala dialekterna. I föredraget vill jag visa förekomsten av några drag som kännetecknar umgängesspråket i ett material från sekelskiftet 1700/1800. Mitt material utgörs av en dagbok (1799–1801) som skrivits av en ung adelsflicka bosatt på en gård i östra Finland, i närheten av den dåvarande ryska gränsen mot det svenska riket. Jacobina Charlotta Munsterhjelm (f. 1786), dagbokens skribent, är vid dagbokens tillkomst 13–14 år. Språket i dagboken är mycket heterogent

med stor stavningsvariation och många språkliga inkonsekvenser. Det finns en spännvidd mellan fonetisk stavning av ord till rent skriftspråkliga drag. En hel del språkliga likheter finns mellan Munsterhjelm's dagböcker och Agneta Horns (f. 1629) självbiografi. Man kan hävda att det i dagboken finns språkliga drag från tre olika språkarter: skriftspråket, det talade umgängesspråket och den lokala dialekten i Östra Nyland. Med sitt språk placerar sig Munsterhjelm således både socialt och geografiskt. Jag kommer att utgå från drag som omnämns i den samtida språkvetenskapliga litteraturen (t.ex. Hof 1753). Det finns också andra tänkbara skriftliga paralleller t.ex. samtida dramatik. En jämförelse görs med Ristells pjäs i adlig miljö från 1787, Några mil från Stockholm, som innehåller ett flertal talspråkliga former. Mitt syfte är att i föredraget koncentrera mig på sådana drag ur umgängesspråket i dagböckerna som visar att Munsterhjelm hör hemma i en större överregional språklig krets, den högre ståndskulturen omkring 1800.

Referenser

Hof, Sven, 1753: Swänska språkets rätta skrifsätt. Stockholm

Horn, Agneta, Beskrivning över min vandringstid. Utg. med inledning och kommentar av Gösta Holm. Stockholm 1959.

Jacobina Charlotta Munsterhjelm's dagböcker 1799–1801. Med kommentar och register utgivna av Bo Lönnqvist. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors 1970

Ristell, A.F., 1787: Några mil ifrån Stockholm. Lustspel i två akter. (Manuskript. Tryckt 1974).

Widmark, Gun, 1991: Boksvenska och talsvenska. Om språkarter i nysvenskt talspråk. Språk och stil NF 1. S. 157–198.

Jennica Thylin-Klaus, Svenska litteratursällskapet i Finland

Stadsskrivare på 1600-talet: arbete och kompetens

Under 1600-talet fick det skrivna ordet en allt viktigare roll i samhället. Det gällde inte minst förvaltningen, som vid samma tid reformerades och effektiviserades på olika sätt. I mitt föredrag lyfter jag fram en grupp som ägnade sig åt skrivande i tjänsten, nämligen stadsskrivarna. De har inte fått särskilt mycket uppmärksamhet i forskningen, trots att de spelade en central roll inom textproduktionen i lokalsamhället. Redan i den medeltida stadslagen slogs det fast att det skulle finnas stadsskrivare i städerna, och i en stadga från 1619 definierades stadsskrivarens uppgifter närmare: han skulle hålla en "richtig och klar" stadsbok, med dagar och tider, där bland annat klagomål, beskyllningar, bevis, vittnesförhör och andra rättegångsakter samt själva domarna skulle föras in. Han skulle också "noga och flitigt" nedteckna det ägde rum under rättegångarna. Också allt annat som enligt lagen skulle ske i rådstugurätten skulle skrivas ned: t.ex. hus- och gårdsköp och pantsättning. Stadsskrivaren spelade en mycket viktig roll inom såväl administrationen som rättsskipningen. Stadsförvaltningen sköttes av borgmästare och råd, som verkade som både domstol och som magistrat. Bland dem tillämpades ett altemneringssystem, som innebar att de byttes ut efter en viss tid. Stadsskrivaren var emellertid en ordinarie tjänsteman, och kom på så vis att stå för kontinuiteten inom förvaltningen. I mitt föredrag utgår jag från såväl domböcker som lokalhistoriskt material och lyfter fram några aspekter på stadsskrivarna och deras verksamhet. Jag tar till exempel upp vad vi kan säga om stadsskrivarnas kompetens och bakgrund utgående från domboksmaterialet: Finns det någon diskussion om kompetens i samband med att nya stadsskrivare tillsätts? Finns det andra sammanhang då deras kompetens aktualiseras? Och syns deras språkliga kompetens i materialet?

Esaias Tegnér's kyrkliga tal – en vetenskaplig kritisk utgåva

Esaias Tegnér är idag kanske i första hand ihågkommen som brevskrivare och i andra som diktare. Men han var också präst, och sedermera biskop i Växjö stift. Hans omfattande kyrkliga produktion har tidigare inte rönt mycket uppmärksamhet, men med början hösten 2016 kommer hans kyrkliga tal ut i en ny vetenskaplig utgåva med kritisk textkommentar och fyllig sakkommentar (på bokförlaget Artos). Arbetet med utgåvan har utförts av mig på uppdrag av Tegnér-samfundet som en del i dess utgivning av Tegnér's samlade skrifter (sedan tidigare finns dikter, brev och profana tal utgivna – se lista nedan, där även Tegnér's första predikan ur den kommande utgåvan finns förtecknad). Föredraget kommer på en mestadels konkret nivå att ta upp utgivningsprocessen ur olika synvinklar. Det behandlar handskriftsmaterialets omfattning och beskaffenhet samt editionstekniska överväganden som gjorts under arbetet. Störst vikt läggs vid dateringsresonemang. Under utgivningsarbetet har många tidigare odaterade manuskript kunnat dateras och den process som leder fram till säkra dateringar kräver många olika typer av metodik. Processen kan liknas vid ett detektivarbete där olika typer av ledtrådar, både inom och utom själva manuskriptet, till sist ger säker kunskap om när talet hölls. Hur detta arbete kan gå till och vilka metoder som kan komma till användning exemplifieras i föredraget.

Tidigare delar i Tegnér-samfundets utgivning av Tegnér's kyrkliga tal: Tegnér, Esaias 1953–1976. Esaias Tegnér's brev utgivna av Tegnér-samfundet. bd I–XI. Red. av Nils Palmborg. Malmö. Tegnér, Esaias 1964–1996. Esaias Tegnér's samlade dikter utgivna av Tegnér-samfundet. bd I–VII. Utg. av Fredrik Böök och Åke K. G. Lundquist (bd I–III), Åke K. G. Lundquist (bd IV) och Christina Svensson (bd V–VII). Lund. Tegnér, Esaias 1982. Esaias Tegnér's tal utgivna av Tegnér-samfundet. I. Akademiska tal, skoltal. 1982. Red. av Ulla Törnqvist med förord av Bernt Olsson. Stockholm. Tegnér, Esaias 2013. Inträdespredikan i Stävie och Lackalänga på pingstdagen den 6 juni 1813. Red. och med inledning av Barbro Wallgren Hemlin. Ödåkra.

Bo-A. Wendt, Lunds universitet

R-stammarnas pluraler

Böjningsmönstret för de gamla r-stammarna, på fsv. fapir, bropir; mopir, dottir, systir, har i svenska klivits i två, i det att de maskulina orden behållit sin gamla pluralform med omljud och svarabhaktivokal: fäder, bröder, medan de feminina anslutits till a-stammarnas plural -ar, med synkoperat obetonat e men med bibehållet omljud: mödrar, döttrar, systrar. I danskan är den senare övergången allmän i paradigmet: fædre, brødre, mødre, døtre, søstre. I isländskan är r-stammarnas pluralböjning genomgående oförändrad: feður, bræður, mæður, dætur, systur. Färöiskan uppvisar en alldeles egen fördelning: fedrar och systrar ombildade på samma sätt som svenskans maskuliner, møður, brøður och døtur oförändrade. Samtliga dessa ord är redan i fsv. belagda – åtminstone sporadiskt – med den analogiskt ombildade pluralen, och en allmän övergång av danskt slag hade inte varit oväntad. Istället har alltså en prydlig fördelning efter genus blivit resultatet. Det har hävdats att pl. fäder därvid torde ha fått stöd av pl. söner (så SAOB), för att kanhända sedan också ha inverkat på bröder av samma genus. Jag skulle istället vilja pröva hypotesen att det varit syster som haft den centrala pådrivande rollen. En starkare variant av denna hypotes skulle då vara den att detta ord varit först ut och ledande i den analogiska omstöpningsprocessen av pluralen – i det att ordet redan från början saknade omljudet som pluralmärke och dessutom efter att singularens svagtons- och pluralens svarabhaktivokal sammanfallit i ett och samma e endast hade en tonaktskillnad – i den mån denna upprätthölls – för att skilja mellan numerusen: sg. sy`ster : pl. sy´ster. Därmed var skälen för pl. systrar så mycket starkare hos detta ord än hos de andra r-stammarna. Den svagare

varianten av hypotesen skulle vara den att alla r-stammarna, som en udda böjningstyp, visserligen under y. fsv. tid var under samlat analogiskt tryck, men att det var systrar som enligt ovan hade störst relativa funktionella fördel och därmed oftare användes än den gamla pluralen – för att i nästa steg så understödja de andra feminina r-stammarnas tendens till pl. -ar i en genusbestämd analogiprocess. Den starka hypotesen borde innebära att pl. systrar är belagt entydigt tidigare än -ar hos de andra r-stammarna. Den svaga torde vara svårare att leda i bevis men borde åtminstone innebära att pl. systrar i övergångsskedet är jämförelsevis mer frekvent i förhållande till den gamla pluralen än vad fallet är hos de andra r-stammarna.

Kendra Willson, Åbo universitet

Runicitet i Finland?

Endast ett fåtal runinskrifter har hittats i territorium som utgör nutida Finland och ännu färre antas ha ristats här. Man kan fråga sig hur många runkunninga det funnits inom det nutida Finlands gränser förr i tiden. Runstenen från Hitis, ett fragment från slutet av 1000-talet som hittades år 1997, tros ha ristats i centrala Sverige och hamnat i skärgården som en del av ett lass i en båt eller en släde (Åhlén, Tuovinen och Myhrman 1998: 19). Sannolikt hade inte inskriften någon aktuell betydelse längre då stenen fördes till Finland, men det har också betraktats som möjligt att stenen har stått i närheten av fyndplatsen (Tuovinen 1998: 22). Tuukkula spännet (från 1100- eller 1200-talet) antas ha ristats på Gotland, på grund av föremålets stil/ursprung och det gotländska namnet Botwi som förekommer i inskriften. (Salberger et al. 1988) Troligen har få kunnat läsa inskriften på fyndstället. De tre runinskrifterna från Åbo tyder däremot på att det har funnits några runkunniga där på 1300-talet och att runor har utgjort en del av den medeltida skriftkulturen (Harjula 2008). Runkunnighet har troligen varit begränsad till en lärd urban miljö. Runformerna liknar de som användes i centrala Sverige under samma period, vilket tyder på att tekniken hade importerats ganska nyligen och inte haft en lokal utveckling. Vörårunorna, som hittades mellan 1978 och 1982, betraktas av de flesta forskarna som unga och snarare "förfalskningar" än fortsättning av en folklig runtradition i Österbotten. (Donner 1986, Taavitsainen 1980) Runkalendertraditionen (Oja 2015) kan ha importerats till Finland utan direkt koppling till en tidigare eller icke-kalendrisk runtradition. Beräkningar har gjorts på hur många runkunninga som har behövts för att uppehålla runtraditionen t.ex. när det gäller de äldre runorna (Fischer 2004) - ett minimum skulle vara 10 ristare som var och en ristade 10 inskrifter per år. Läsare borde finnas flera. Troligen existerade inte någon allmän runkunnighet (runicitet, runacy) hos den permanenta befolkningen i det territorium som nu utgör Finland utom möjligen i lärd/urban miljö under senare medeltid.

Litteratur

- Donner, Joakim. 1986. Bidrag till kännedom om Vörårunornas ålder. Exempel på ristningsteknik använd i runskrifter och hållristningar. *Fennoscandia archaeologica* 3: 73-80.
- Fischer, Svante. 2004. Alemannia and the North — Early Runic Contexts Apart (400–800). I: Naumann, Hans-Peter; Lanter, Franziska; et al. (red.) *Alemannien und der Norden*. Berlin: Walter de Gruyter. s. 266–317.
- Harjula, Janne. 2008. Arkeologia ja muuttuva keskiajan kirjallisen kulttuurin kuva. Kasvatus ja aika 2008 http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?page_id=138
- Oja, Heikki. 2015. Riimut. Viestejä viikingeiltä. Helsinki: SKS.
- Salberger, E., et al. 1988. Tuukkula-spännets runinskrifter. *Studia archaeologica Ostrobothniensia* 1987: 35-43.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka. 1980. Runskriften vid Höjsal träsk i Vörå. *Horisont* 1980(3).
- Tuovinen, Tapani. 1998. Riimukivet. *Muinaistutkija* 1998(1): 21-22.
- Åhlén, Marit, Tapani Tuovinen och Hans Myhrman. 1998. Ett runstenfragment från Hitis. *Muinaistutkija* 1998(1): 18-20.
-

Patrik Åström, Kungliga biblioteket

Medeltida svensk tvåspråkighet: med särskild hänsyn till *Contrarietates legisteriorum novi et antiqui*

Bland de medeltida svenska handskrifterna finns några få exempel på tvåspråkiga handskrifter i egentlig mening, det vill säga handskrifter där växlingar sker mellan svenska och latin. Den mest frekventa gruppen utgörs av bönböcker, huvudsakligen eller rent av utan undantag, från Vadstena, där svenska och latinska texter blandas. För det mesta är emellertid de båda språkinslagen åtskilda, på så sätt att latinska texter återfinns i en del av böckerna, och de svenska texterna i en annan. Ett annat fall av språkblandning som också förekommer, är när "metatext", företrädesvis i form av överskrifter och marginalrubriker är på latin, medan huvudtexten är på svenska. Denna blandning förekommer dels i tvåspråkiga handskrifter (bönböckerna m. fl.), dels även –egendomligt nog, kan tyckas – i några i övrigt enspråkiga svenska laghandskrifter. Den text jag kommer att ägna huvuddelen av mitt föredrag är ett unikum. Texten redogör för "några åtskillnader mellan nya och gamla lagen", d.v.s. mellan Magnus Erikssons och Kristoffers landslagar. Huvudtexten är på latin (mycket kort, visserligen, men dock), och exemplen på svenska. Texten förekommer i ett antal olika redaktioner, som tillkommit under 1500-talet, och i ett försvarligt antal (minst 40) laghandskrifter. Jag kommer dels att presentera själva texten, och vad man kan ana sig till om dess tillkomst, dels att gå igenom den tämligen komplicerade och intressanta texthistoria som följde under 1500-talet, och som ledde fram till flera helsvenska versioner av "Några åtskillnader mellan nya och gamla lagen". Texten kommer att publiceras i en textkritisk utgåva.

POSTERPRESENTATIONER

Siv Björklund, Bodil Haagensen, Maria Kvist, Harry Lönnroth & Maud Rantala, Vasa universitet

Projektet Språkvariation i text

Inom projektet Språkvariation i text (SVIT) vid Vasa universitet kombineras perspektiv från de två vetenskapsområdena språkvetenskap och litteraturvetenskap på ett inom nordistiken nytt sätt. Projektets syfte är att genom olika studier av texter som är skrivna på svenska och andra nordiska språk analysera den flerspråkiga komponenten i texter som representerar varierande genrer och tider och diskutera dess roll i den aktuella texten. I vår poster presenterar vi utgångspunkterna för projektet.

Mona Forsskåhl, Tammerfors universitet

Jannika Lassus, Svenska handelshögskolan

Lieselott Nordman, Helsingfors universitet

Jennica Thylin-Klaus, Svenska litteratursällskapet i Finland

Svenskspråkig korrespondens mellan myndigheter och medborgare under Finlands autonoma period 1809–1917

I vår posterpresentation presenterar vi vårt nya forskningsprojekt som syftar till att blottlägga textpraktiker och språkliga strukturer i offentliga texter på svenska i Finland under perioden 1809–1917, då Finland var ett storfurstendöme under Ryssland. Projektet är tvärvetenskapligt genom att de deltagande forskarna representerar olika områden: historia, textforskning, översättningsforskning och kontakt- och sociolingvistik. Frågor som ställs inom projektet är: Hurdana kommunikationsmönster utmärker texterna i materialet och hur återspeglar de maktrelationerna mellan de involverade? På vilka sätt framträder den flerspråkiga kontexten för breven i själva texterna? Under den studerade perioden genomgick Finland bl.a. den så kallad förryskningsperioden som innebar en ökad roll för ryskan inom förvaltningen. Finskan utvecklades och fick en allt starkare roll som förvaltningsspråk, medan svenskan fick träda tillbaka i allt fler sammanhang. Detta kan förmodas synas i de granskade texterna och textkedjorna på olika sätt. Preliminära iakttagelser i materialet tyder på att även om handlingarna författades på svenska, förekommer inslag och kommentarer på andra språk (primärt finska och ryska) i dokumenten. Det handlade alltså om en konkret flerspråkig kommunikation. Syftet med projektet är att bidra med ny kunskap om formellt svenskt språkbruk (kanslissvenska) i Finland under 1800-talet samtidigt som vi kartlägger professionaliseringen av textproducenter och textproduktionsprocesser inom den dåtida flerspråkiga förvaltningen. Forskningsmaterialet består av korrespondens mellan medborgare och myndigheter, och de studerade breven är skrivna under fem olika år från den valda perioden. De gäller fall där vanliga medborgare närmade sig myndigheter med suppliker, t.ex. för att anhålla om beslut, tillstånd eller andra fördelar. Våra perspektiv är flera: språkvetenskapliga, textteoretiska, sociologiska och historiska. Med posterpresentationen vill vi presentera projektet i sin helhet, och framlägga de allra första preliminära resultaten baserade på pilotstudier och översikter över forskningsmaterialet som vi systematiskt börjar samla in och bearbeta för analys under våren.

Patrik Granholm & Patrik Åström, Kungl. biblioteket

Projektet Text till tiden

Projektet Text till tiden, finansierat av Vitterhetsakademien och Riksbankens jubileumsfond är ett samarbete mellan Kungl. biblioteket, Uppsala universitetsbibliotek och Medeltidscentrum vid Stockholms universitet. Projektet avser att katalogisera alla fornsvenska handskrifter vid KB och UUB, och att digitalisera ett antal handskrifter, samt bedriva forskning med anknytning till katalogiseringen.

Ida Västerdahl, Linnéuniversitetet

Vad kan en robot hjälpa oss med? – teknologiska möjligheter för dialektologin

Genom modern teknologi ges i dag nya, spännande möjligheter att analysera och tillgängliggöra ljudmaterial för språkforskning. Med utgångspunkt i mitt arbete inom projektet Estlandssvenskans språkstruktur (ESST) diskuterar jag här metodologiska möjligheter och utmaningar med tekniska verktyg inom dialektologin. I ESST-projektet studeras den svenska som talades vid Estlands kust från medeltid till andra världskriget och som ännu talas av ett litet antal Estlandssvenskar i Sverige. Dialekten karaktäriseras av såväl ålderdomliga drag som sällsynta innovationer. I presentationen visar jag hur jag använt två tekniska verktyg för att transkribera dialektinspelningar i syfte att bereda dem för syntaktisk analys. Det ena är ett transkriptionsprogram, Elan, i vilket jag kopplar två typer av transkription till segment i en ljudfil: ljudnära och ortografisk transkription. Det andra verktyget är en translitterator, robotöversättare, utvecklad av Tekstlaboratoriet vid Universitetet i Oslo. Translitteratorn skapar en ortografisk transkription som jag manuellt granskar. Tillsammans med morfologisk taggning möjliggörs sökningar i materialet som effektiviserar analysarbetet och åskådliggör den grammatiska strukturen. Denna transkriptionsmetod har utvecklats och använts för bl.a. ScanDiaSyn-projektet, ett samnordiskt projekt för att samla in och publicera dialektinspelningar från hela Norden. Utöver förtjänsterna med att arbeta med dessa verktyg ger jag i presentationen exempel på utmaningar med metoden. Med Estlandssvenskan som utgångspunkt diskuterar jag följande: 1) Avvägningar för att öka läsbarheten, men ändå återge uttalet. Kan och ska man t.ex. återge de Estlandssvenska korta och överlånga stavelserna? 2) Avvägningar för att effektivisera konkordanssökningar. Hur gör man t.ex. den Estlandssvenska negationsharmonin ("ja har int inga pengar") sökbar, utan att försvåra läsbarheten? 3) Translitteratorns begränsningar, bl.a. att inte skilja på olika grammatiska funktioner hos ett ord, exempelvis pronomina han och hon, vilka i Estlandssvenska även används demonstrativt (han vinton 'den här vintern'). Med det här konferensbidraget hoppas jag kunna inspirera andra till att fortsätta arbetet med att tillgängliggöra såväl gamla som nya dialektinspelningar.
